

ЕМИЛИЈА Д. РЕЦИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ С ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

ОСВРТ НА КЊИГУ „О ГОВОРУ И ИМЕНИМА УГЉАРА КОД ПРИШТИНЕ”

*(Проф. др Голуб Јашовић, Филозофски факултет
Универзитета у Приштини, Косовска
Митровица, 2014)*

У времену обележеном процесом урбанизације и нестајањем српских села, сваки допринос дијалектологији и сличним дисциплинама је од великог значаја. Типичних представника различитих говора готово да више и нема – стари умиру, а млађи модификују говор под утицајем медија и услед све чешћих кретања и боравака у различите културне и језичке средине. Метаморфозе присутне у говору млађих генерација које теже стандарду, доприносе нестајању одређених говора, што представља опасност да постојеће белине на нашој дијалектолошкој карти никад не буду испуњене. Ова опасност се повећава ако узмемо у обзир простор Косова и Метохије, јужне српске покрајине, где, нажалост, многа српска села остају без српског живља услед насталих околности. Стога је сваки прилог који бележи језичку ситуацију неке тачке на овом терену од огромног значаја.

¹ emilijaemaredzic@gmail.com

Приказ је примљен 6. новембра 2015, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 1. априла 2016.

За потребе *Српској дијалектолошкој аџласа* проф. др Голуб Јашовић обрадио је дијалектолошке пунктове: Угљаре, Ливађе и Кузмин, српска села на централном Косову. Подстакнут гостопримством и љубазношћу становника села Угљара, где је провео десет година и које му је, услед насталих прилика на тим просторима након 1999. године, постало други завичај, проф. др Голуб Јашовић урадио је филолошку студију под насловом „О говору и именима села Угљара код Приштине”, давши значајан допринос лексикологији, дијалектологији, ономастици и другим сродним дисциплинама.

Како се из наслова читава, ова публикација је конципирана тако да подразумева две целине. Прва целина се тиче говора села Угљара; у њој је урађен осврт на дијалекатске карактеристике овог говора на свим језичким нивоима и она заузима највећи део књиге. Друга целина се односи на обраду целокупне ономастичке грађе добијене са овог подручја.

Како је и уобичајено у рукописима овог типа, на уводним странама ове књиге могу се читати занимљиви подаци који се односе на географски положај Угљара и на историјске и културне прилике овога насеља. Ту се говори о периоду пре Косовске битке и приликама које су наступиле након тога; аутор пише и о времену аустријско-турских ратова и обнављању села; описом су обухваћене и последње године турске владавине, као и новија историја села, која се односи на двадесети век; на крају је дат кратак приказ културно-просветних прилика и прича о занимањима становника овог места.

Упознајући нас са културним и географским окружењем села Угљара, аутор нас приближава и менталитету маштана, те нам садашња ситуација на том терену бива јаснија, а рад примамљивији за читање. Након тога, следи део посвећен говору овог места. На основу казивања најтипичнијих представника овог говора, до којих није било лако доћи, како сам аутор наводи, изведени су закључци о акценатским особинама, гласовима и облицима који карактеришу овај говор, а све изнешене чињенице поткрепљене су одговарајућим примерима добијеним у разговору са мештанима.

На прозодијском нивоу очекивано је запажена претежна употреба експираторног акцента, мада су спорадично забележени примери са употребом једног нетипичног дугосилазног акцента. Гласовни систем је претрпео промене у односу на стандардни језик. Вокалски систем је проширен вокалом *ÿ*, запажена је непра-

вилна артикулација појединих вокала, а чести су примери са вокалским алтернацијама. И сугласнички систем показује дистинкције у односу на стање у стадарду: поремећена артикулација латерала л и љ, присуство африкате s, поремећена дистинкција африкатских парова ч и ћ и џ и њ, елиминација спиранта х, л на крају слога које је дало (j)а, метатеза одређених сугласничких група, обезвучавање звучних сугласника, и слично. Што се морфологије тиче, код именских и глаголских речи видне су бројне особине призренско-тимочких и косовско-ресавских говора, које аутор бележи.

Следеће поглавље првог дела ове књиге односи се на лексику Угљара – дат је речник са акцентованим речничким јединицама и њиховим значењем, који обухвата око 60 страница текста. Ово поглавље чини посебну вредност публикације. Како наводи аутор ове студије, лексеме су добијене из разговора са становницима овог места различите старости, али и као одговор на питања из унапред припремљених упитника који се односе на различите области духовне и материјалне културе.

Прву целину књиге посвећену говору Угљара затвара поглавље које чине транскрипти говора Угљарчана свих генерација, различитог новоа образовања и различите социјалне припадности. Међу овим врло занимљивим текстовима који садрже описе народних обичаја и обреда, народних веровања и других необичних ситуација, има и оних који представљају праве литерарне творевине, што и сам аутор запажа. Последњих пет текстова јесу приповетке књижевника Новице Китића написане на говору села Угљара, које је њихов аутор говорио на локалним телевизијама и на радију.

Друга целина садржи комплетну ономастику Угљара; ту су записани и обрађени топоними, антропоними и надимци становника проучаваног села. Први текст тиче се топонимије Угљара и он почиње освртом на географски простор који ово место заузима. Аутор истиче изненађујућу чињеницу да је у овом релативно малом равничарском селу забележено око стотину и педесет микротопонима, као и то да су анализи подвргнути и називи преузети из катастарских докумената. Међу регистрованим микротопонимима бројни су примери који се јављају у више облика, најчешће са варијацијама гласовног и морфолошког карактера. Узевши у обзир семантику и структуру забележених микроназива, аутор ове студије их је разврстао у две групе. Прва група подразумева микротопониме апелативног порекла, а у другу групу

су сврстани микропоними антропонимског порекла. Издвојени су и микроназиви страног порекла, најчешће настали под утицајем турског и арбанашког језика. На крају се износи закључак да се микропонимија Угљара не разликује битније од микропонимије других околних села и азбучним редом је дат попис забележених назива ове врсте.

Други текст се односи на антропонимију Угљара, у коме предмет истраживања представљају презимена, породични надимци, лична мушка и женска имена и мушки и женски хипокористици данашњих становника овог села. Забележени називи из овог домена подвргнути су прецизној класификацији и лексичко-семантичкој анализи.

Трећи текст, уједно и последњи сегмент ове публикације, посвећен је личним надимцима. У Угљару је забележено чак 370 личних надимака, од којих се свега 30 односи на особе женског пола, а преосталих 340 се употребљава за идентификацију мушкараца. Аутор истиче да у селу скоро да нема особе која не носи надимак, као и да надимак прати свог носиоца кроз читав живот, за разлику од хипокористика, који се све мање користе како особа одраста и стари. С обзиром на то чиме је мотивисан настанак забележених надимака у Угљару, урађена је њихова класификација, те проф. др Голуб Јашовић издваја дванаест група личних надимака. Након тога, аутор уочава да је највећи број надимака мотивисан спољним изгледом њихових носилаца, те да је најмањи број примера који су мотивисани апелативима за именовање сродства, антропонимијом турског и/или арбанашког порекла и оних са нејасном мотивацијом. Завршницу овог текста чини речник личних надимака.

На крају књиге, дати су основни подаци о информаторима који су помогли да се овај подухват реализује. Ова значајна филолошка студија богата је садржајима који се односе на разне језичке дисциплине, те стога можемо констатовати да пружа значајан допринос различитим областима језика. На дијалектолошкој карти је избрисана још једна белина, а лексикологија и ономастика су обogaћене огромним скупом лексема, које су притом и прецизно класификоване и обрађене лексичко-семантичком анализом. Поред тога што ова занимљива студија представља вредан допринос изучавању језика, њен значај се може посматрати и у смислу давања подстицаја младим истраживачима за проучавање говора Срба на Косову и Метохији, као и за прикупљање лексичких и ономастичких јединица и њихову обраду.